

Lidská práva

Tento učební materiál vznikl v rámci projektu *Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279)* spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.

Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptabilita
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

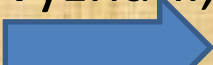
Záměry kurzu

- Vyvolat přemýšlení a diskuse o tom, co jsou to „ta“ lidská práva
- K tomu poskytnout potřebné podklady
- Položit základ pro další práci: lidská práva zvláště zranitelných skupin i odhalení porušování a neuzavřeného procesu učení...
- Položit si otázky po jejich původu, základu, cíli i cílech, závaznosti...
- Uvažovat o jejich vztahu k právu a etice, resp. morálkám
- Seznámit se s hlavními dokumenty a podnítit k jejich (společnému) čtení, porozumění, interpretaci, aplikaci, kritickému tázání...
- Představit známá dělení i dimenze
- I skrze odkazy vést k další vlastní pedagogické i jiné činnosti
- Závěrečné úkoly-otázky ke splnění

Obsah

- Co jsou „to ta“ lidská práva (dále jen LPr)?
- Kde mají svůj původ, základ a cíl(e)?
- Jaký mají vztah k etice a morálním nárokům a závazkům?
- Jaký mají vztah k právu?
- Jakou roli mohou a mají hrát ve společnosti a světě s různými morálními názory?
- Neomezují svobodu?
- Mají nějaké své znaky?
- Kdo jsou hlavní adresáti LPr a vyplývajících povinností?
- Jak se často dělí?
- Které hlavní rozměry lze vysledovat?
- Příklady dokumentů
- Odkazy na orgány , instituce a programy
- Sestava shrnujících otázek
- Přílohy: textové či PDF soubory

Co znamenají LPr?

- Stěžejní práva, která jsou spojena s lidským bytím jako takovým – tzv. **univerzalismus** LPr (podstatný znak)
- neváží se tedy na určité podmínky ani role – proto tzv. „vrozená“ LPr (podstatný znak)
- náleží každému člověku jako člověku: tedy **ne proto**, že je
- členem určitého společenství,
- disponuje určitými znaky nebo vlastnostmi (barva kůže, pohlaví, náboženské a politické přesvědčení, věk) nebo že
- přináší určité výkony nebo že má určité zásluhy či se mu dostává vážnosti kvůli jeho postavení – proto tzv. **nezadatelná (nezcizitelná)** a tzv. **antidiskriminační jádro** či **zákaz diskriminace** (výčet znaků pro nerovného zacházení: barva pleti, původ, pohlaví, sexuální orientace, vyznání, sociální původ, věk, postižení) (podstatné znaky)

Co znamenají LPr? Kde mají svůj základ a cíl?

- stejná lidská důstojnost (dále jen LD) každého – zásadní rovnost všech – nárok na rovnoprávnost-LD jako základ a cíl LPr
- LD jako princip etiky a práva
- LPr jako ***nejsilnější eticko-právně-politická ochrana oprávněných fundamentálních dimenzí a minimálních existenčních podmínek lidského bytí každého člověka a soužití všech lidí (bez nichž by se neuskutečňovalo lidsky důstojné bytí a soužití)***
- realistické pojetí člověka jako orientační bod: každý jedinečný-vzájemně odkázaný na druhé (sociální bytost)-základní životní potřeby-zranitelný i zraňující-zasažený utrpením-působící utrpení-mající a působící strach-konečný-smrtný

Dva centrální cíle LPr

Základ svobody, spravedlnosti a míru

- *Uznání vrozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných (nezadatelných) práv všech členů lidského společenství představují základ svobody, spravedlnosti a míru ve světě* (srov. Všeobecné deklarace LPr/dále jen VDLPr, 1948, preambule – tzv. „mateřský dokument“ LPr)

Globální, minimální konsens různých morálních přesvědčení

- *Speciální oprávněné univerzálně platné morální nároky a závazky, které představují globální, minimální a přesahující shodu různých přesvědčení, názorů a koncepcí v oblasti toho, co je etické a morální.* Naplňují významnou morální, právní i politickou funkci v pluralitní společnosti, právním státě a multikulturním světě.

Speciální univerzálně závazné morální nároky a závazky

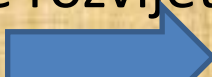
- ***„Conscious of its spiritual and moral heritage, the Union is founded on the indivisible, universal values of human dignity, freedom, equality and solidarity; it is based on the principles of democracy and the rule of law“*** (=Unie, vědoma si svého duchovního a mravního dědictví, se opírá o nedílné, všeobecné hodnoty lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity; spočívá na zásadách demokracie a vlády práva) (...)
- ***„Enjoyment of these rights entails responsibilities and duties with regard to other persons, to the human community and to future generations,,*** (=Uplatňování těchto práv vyžaduje odpovědnost a povinnosti k druhým, k lidskému společenství a k příštím generacím) (Charta základních práv EU, 2000)

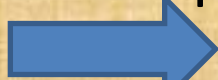
LPr jako součást morálních práv

- „...therefore recognises the rights, freedoms and principles set out hereafter:“ (EU proto uznává tato práva, svobody a principy:)
- **lidská důstojnost, svoboda, rovnost, solidarita, občanská práva, spravedlnost---**
- zásadní etická měřítko se stávají lidskými právy
- LPr jako globální, transkulturní, nadnárodní eticko-právní měřítko
- LPr jako součást morálních práv a zodpovědností

LPr jako výsledek neuzavřeného procesu učení

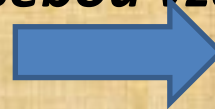
- Jako morální požadavky odpovídají na různé dějinné zkušenosti zneužití moci, útlaku, nechráněnosti, strachu, nouze, bolesti, vykořisťování, ponižování, zranitelných dimenzí a základních existenčních potřeb člověka...
- formulace podléhá dějinné změně – učit se dávat odpověď na zkušenosti bezpráví
- věcný původ: zkušenost strukturálního bezpráví, které se má překonat prosazováním LPr
- proto otevřena interkulturalitě (dialog kultur, mezináboženský dialog)
- citlivost pro diskriminace a jiná porušování stejné důstojnosti a svobody se může dále rozvíjet (př. práva dítěte, práva žen, práva lidí s postižením)

LPr jako morální předstátní, předpositivní práva

- Morální práva jsou morálně odůvodněné nároky a závazky nositelů práv vůči adresátům práv (**morální aspekt LPr** – přesahující konsens má morální obsah, právní důvod je etický) (další podstatný znak)
- morální práva s univerzální platností (závazné pro všechny lidi) nezávisle na faktickém uznání a dodržování – tzv. **předstátní, předpositivní práva** (tzn. před implementací do zákonodárství dané země) (další podstatný znak)
- zakládají se na sebezávazku každého člověka: respektovat je vůči každému druhému na celém světě

LPr jako práva na svobodu

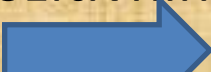
- jako práva rozumu uplatňují etický požadavek, který má důvod v respektování důstojnosti člověka jako subjektu, jenž je **způsobilý k vlastní zodpovědnosti a spoluzodpovědnosti** (včetně těch, kdo ještě ne, dočasně či trvale ne, už nejsou toho způsobilí)
- respekt k LD se projevuje v tom, že každý člověk se ctí jako **subjekt svobodného sebeurčení a svobodného spolurozhodování** - toto je zajištěno i politicko-právně
- proto jsou tyto morálně-právní nároky jako práva na sebeurčení právy na svobodu a současně právy rovnosti (náleží každému) – v tomto vnitřním spojení spočívá **zrovnoprávňující obsah** LPr (najít a uskutečňovat koncepty vlastního života)
- **„Všichni lidé se rodí svobodní a rovní v důstojnosti a právech. Jsou obdařeni rozumem a mají se sebou vzájemně zacházet v duchu solidarity“** (VDLPr, čl. 1)

LPr jako obsahová konkretizace LD: univerzální, nedílná a ve vzájemném vztahu

- LPr jsou **univerzální, nedílná a vzájemně se podmiňují** (podstatné znaky)
- specifičnost jednotlivých práv i vzájemné doplňování v cíli: **utvářet svobodný sociální řád, který odpovídá lidské důstojnosti**
- ***„All human rights are universal, indivisible, interdependent and interrelated“*** /***všechna LPr jsou univerzální, nedílná, vzájemně závislá a vzájemně podmíněná*** (Světová konference o LPr, Vídeň 1993= Vienna Declaration and Programme of Action, čl. 5) – srov. a viz dále dělení a kategorizace LPr
- ***„All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status, and freely pursue their economic, social and cultural development“*** /***všichni lidé mají právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva rozhodují o svém politickém statusu, svobodně uskutečňují svůj ekonomický, sociální a kulturní rozvoj*** (tamtéž, čl. 2)

Pozitivně-právní aspekt: základní právní práva

- Legální nebo-li pozitivní práva: platí uvnitř určitého právního celku (státu) jako propůjčené, právně žalovatelné nároky , jejichž porušení se trestá státními donucovacími prostředky---
- lokálně omezená platnost a právní mechanismy
- jako morální práva potřebují kodifikovat: implementovat do zákonodárství dané země---
- stávají se tzv. **základními ústavními právy** (př. Listina základních práv a svobod ČR jako součást ústavního pořádku)--
-
- legální nárok jedince a skupiny na respektování, ochranu a zajištění
- LPr jako morální práva - měřítko i pro spravedlnost pozitivního práva a politickou legitimitu, nástroj kritiky a změny

LPr jako součást mezinárodního práva

- Zkušenosti bezpráví ze strany státu – nadnárodní rovina
- globální a regionální rovina:
- **globální:** OSN (př. Charta Spojených národů, 1945; **VDLPr**, 1948; **Úmluva o právech dítěte**, 1989; **Úmluva o právech lidí s postižením**, 2006)
- **regionální:** konvence v Evropě, Americe, Africe (př. Rada Evropy- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, 1950; Americká konvence o LPr, 1978; LPr v Africe- Banjul Charta LPr a práv národů, 1981; Arabská charta LPr, 2004; EU-Charta základních práv EU, 2000)
- Soudy pro lidská práva:
- OSN-Mezinárodní trestní tribunál v Haagu
- Rada Evropy-Štrasburg
- EU-Luxemburg

Triáda mezinárodní ochrany LPr

- „Obligations to respect – protect – fulfill“, tj. respektovat, chránit, zajistit
- tři roviny povinností – lidskoprávní triáda povinností:
- stát jako garant práva, které ho zavazuje:

1. to respect - respektovat

- Stát je povinen **respektovat** LPr jako zadanou **veličinu** (a případně jako hranice) vlastního jednání (funkce LPr jako **práv ochrany, obrany**)

2. Obligation to protect-chránit

- Musí aktivně chránit lidi před hrozícím porušováním jejich práv jinými osobami

3. Obligation to fulfil – splňovat, zajišťovat

- Učinit opatření v rámci infrastruktury, aby lidé mohli skutečně svá práva využívat
- př. Úmluva o právech lidí s postižením – mnohé překážky participace lidí s postižením souvisejí s fyzickými a mentálními bariérami, jejichž překonávání vyžaduje velké státní a společenské úsilí i ochotu převzít náklady:
- např. vytváření veřejného mínění, programy pro odborný personál, integrační politika vzhledem ke školám, pracovnímu trhu a kulturnímu životu, nabídky zdravotní rehabilitace...; bezplatné základní vzdělání, funkční právní systém, zdravotní péče...

Koncepce tří hlavních dimenzí LPr

- V souvislosti s **kategorizací a diferenciací jednotlivých LPr**
- návaznost na sdělení o univerzálnosti, nedílnosti, vzájemné odkázanosti LPr a jeho rozvinutí (srov. např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 1966; Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966; Revidovaná Evropská sociální charta, 1996; Úmluva o právech dítěte; Charta základních práv EU)
- rozvrstvení LPr - koncepce více podle charakteru a obsahu, ne tolik historický přístup:

I. dimenze (generace)

- **práva směřující k ochraně lidského života a důstojnosti** (např. právo na život, zákaz mučení a nelidského zacházení, zákaz otroctví a nucených prací, právo na svobodný rozvoj osobnosti)
- **procesní záruky ochrany lidských práv** (např. právo na spravedlivý proces, presumpce nevinny)

II. dimenze (generace)

- **politická práva a svobody:** např.:
- aktivní a pasivní volební právo,
- svoboda projevu,
- svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání,
- svoboda shromažďování a sdružování
- svoboda tisku

III. dimenze (generace)

- **hospodářská (ekonomická), sociální a kulturní práva:**
- např. právo na práci: na zdravé, bezpečné a důstojné pracovní podmínky
- právo na kolektivní vyjednávání,
- právo na ochranu zdraví,
- právo na sociální a lékařskou pomoc, na sociální zabezpečení
- na vodu, výživu, oblečení
- na přiměřený životní standard
- na vzdělání...

Nejrozšířenější dělení

Občanská
a politická

Hospodářská,
sociální a kulturní

Solidární

I. Občanská a politická práva-brání státu, aby něco konal, a opravňuje občany, aby něco konali

- **občanská práva** - především liberální práva na ochranu (osobní svoboda, integrita a nedotknutelnost, svoboda svědomí, soukromí, náboženská a názorová svoboda)

- **politická práva** (volební a hlasovací právo, petiční právo, stejná přístupnost k úřadům, svoboda shromažďování a slučování)
- obracejí myšlenku demokratické participace

II. sociální, hospodářská a kulturní práva

- zavazují stát, aby **něco podnikl** , aby **zajistil** všem občanům lidsky důstojné životní podmínky, které by nebylo možno dosáhnout bez státních aktivit
- patří sem právo na přiměřený životní standard, na výživu, bydlení a zdraví, právo na sociální jistotu, právo na práci
- příkladem klasických kulturních práv je právo na vzdělání

III. solidární práva

- právo na rozvoj, na životní prostředí a na mír, jejichž uskutečňování vyžaduje spolupráci společenství národů
- Srov. např. Prohlášení z Ria o životním prostředí a rozvoji (1992):
- „mír, rozvoj a ochrana životního prostředí jsou na sobě závislé a neoddělitelné“ (Zásada 25); ve středu zájmu o trvale udržitelný rozvoj jsou lidé – právo na zdravý a produktivní život v souladu s přírodou (Zásada 1); téma odstraňování chudoby (Z 5)

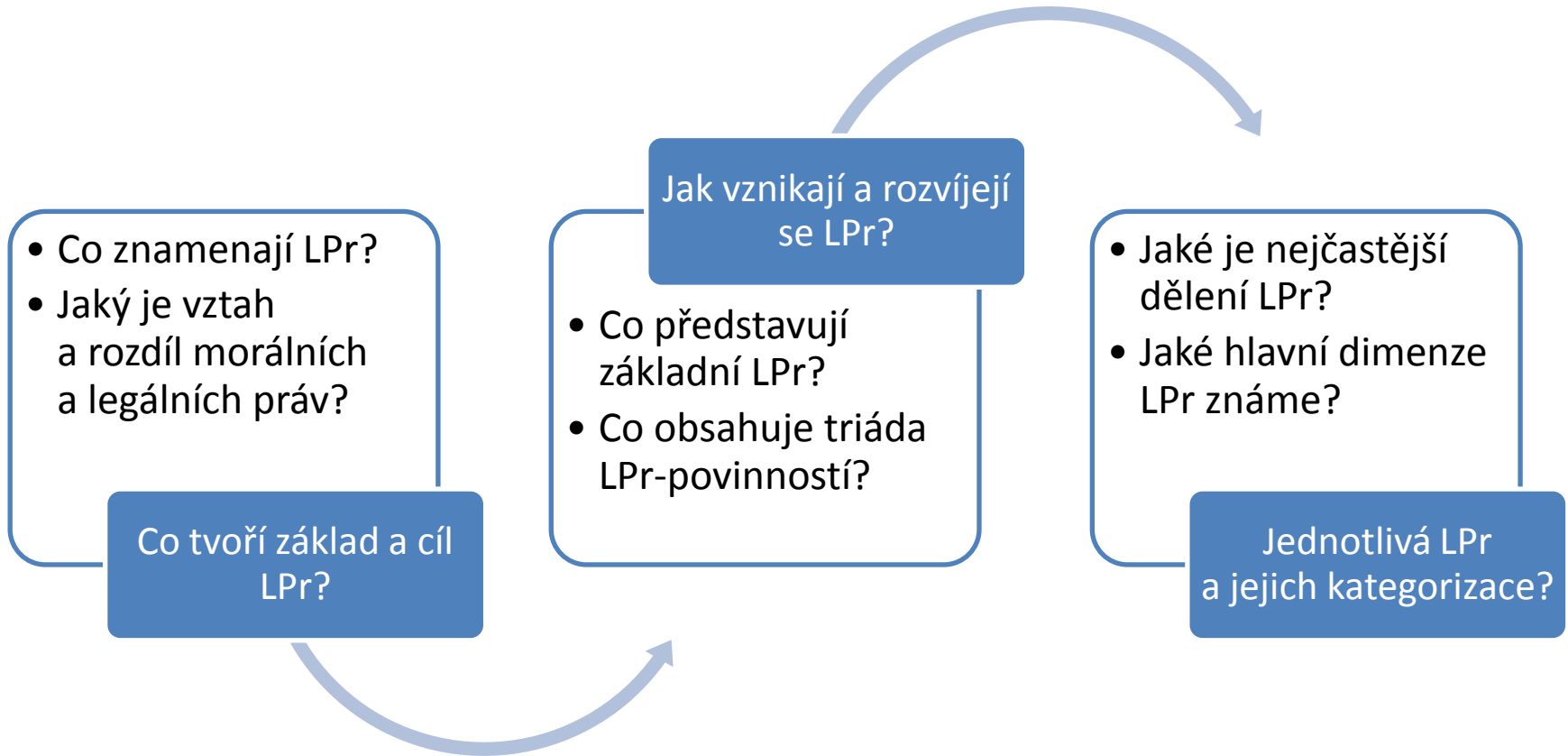
Příklady-výběr dokumentů

- Všeobecná deklarace lidských práv (OSN, 1948)
- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Rada Evropy, 1950)
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (OSN, 1966)
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (OSN, 1966)
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (OSN, 1979)
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (OSN, 1984)
- Úmluva o právech dítěte (OSN, 1989)
- Listina základních práv a svobod (ČR, 1993)
- Charta základních práv Evropské unie (EU, 2000)
- Úmluva o právech lidí s postižením (OSN, 2006)

Odkazy

- <http://www.un.org/en/rights/index.shtml>
- <http://www.helcom.cz/>
- www.llp.cz
- <http://www2.ohchr.org/english/issues/education/training/programme/secondphase/news.htm>
- <http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/index.asp>
- <http://www.voicesofyouth.org/en>
- <http://www.unesco.org/new/en/unesco/>
- <http://www.ochrance.cz>
- Další viz soubor Links: mezinárodní i české organizace a programy v oblasti vzdělávání LPr

Shrnující otázky A

Shrnující otázky B

Uvedte a
vysvětlete
podstatné
znaky LPr?

Jaké jsou hlavní
cíle LPr?

Co znamená:
LPr jako práva
na svobodu?

Shrnující otázky III.

Vyjmenujte hlavní dokumenty a přiřadte je k rovinám vydání.

Uvedte příklady porušování LPr v minulosti i současnosti.

Jaké pojetí (antropologický obraz) člověka je v pozadí LPr?

Shrnující otázky IV.

Organizace a orgány

- Vyhledejte a uveďte hlavní mezinárodní organizace a orgány v oblasti podpory, ochrany a vzdělávání LPr.
- Vyhledejte a uveďte LPr-organizace a orgány, které působí v ČR.

LPr a jednotlivá morální přesvědčení

- Jak souvisí Prohlášení k Světovému étosu s lidskými právy?
- Jak souvisí Prohlášení lidských povinností s lidskými právy?

LPr v médiích

- Vyhledejte některé mediální případy v oblasti porušování LPr a posuďte je z hlediska LPr-dokumentů a závazků.
- Který den se slaví Mezinárodní den LPr?